

РЕДУПЛІКАЦІЯ ТА ЇЇ ФУНКЦІЇ В ПОЕЗІЇ А. МАЛИШКА

Іншакова І. О. Редуплікація та її функції в поезії А. Малишка.

У статті розглядається редуплікація як мовне явище і як засіб характеристики ідіолекту А. Малишка, подано аналіз різних типів цього явища, виявлена роль у побудові поезії та ідейно-тематичному змісті тексту.

Ключові слова: редуплікація, словотвір, подвоєння, продуктивність, похідні, повтор.

Иншакова И. А. Редупликация и ее функции в поэзии А. Малышко.

В статье рассматривается редупликация как языковое явление и как средство характеристики идиолекта А. Малышко, дается анализ различных типов данного явления, выявляется роль в построении стихотворения и идейно-тематическом содержании текста.

Ключевые слова: редупликация, словообразование, удвоение, продуктивность, производные, повтор.

Inshakova I. Reduplication and its function in the poetry A. Malyshko.

The article considers the replication of both linguistic phenomenon and as a means of performance idiolect A. Malyshko, analyzes various types of phenomena, detected role in the construction of the poem and the ideological and thematic content of the text. *Key words:* smell odorativnaya vocabulary, derivatives, root, token derivative, synonyms, prefixoid.

Key words: reduplication, word formation, a doubling of productivity, derivatives, repeat.

Один із шляхів поповнення лексичного запасу мови – словотворення. Тому більшість мовознавців присвячують свої наукові праці цій галузі. Найважливішим із завдань мовознавців є осмислення прийомів конструювання нових слів. Частина зі способів словотвору широко досліджена, інша – недостатньо. Таким малодослідженим способом словотвору є редуплікація –

термін відомий ще з праць В. В. Виноградова. Першу спробу класифікувати подібні слова здійснили Д. І. Ганич та І. С. Олійник. Потрібні узагальнюючі праці щодо редуплікації, відкритими залишається питання щодо критеріїв класифікації подібних структур. Цим і зумовлена актуальність нашої статті.

Мовознавці по-різному трактують термін редуплікація. Редуплікація (лат. *reduplico* – подвоюю) у мовознавстві повне або часткове повторення афікса, кореня, основи або цілого слова як спосіб творення слів чи сталих зворотів або фразеологічних одиниць [6, с. 790].

Редуплікація – фономорфологічне явище, що полягає в подвоєнні початкового складу (часткова редуплікація) або цілого кореня (повна редуплікація). Випадок редуплікації – повтор, тобто подвоєння всього слова; утворення таких форм перетинається зі словоскладанням. При редуплікації голосний кореня може повторюватись, але може з'являтися й інший голосний. Це явище притаманне мовам різної будови, функції редуплікації різноманітні: може виражати граматичне значення, виступає як засіб варіювання лексичного значення, передаючи інтенсивність, зменшеність та ін. Редуплікація широко використовується при творенні ідеофонів та звуконаслідувальних слів [3, с. 408].

В. В. Виноградов у своїй праці «Редуплікація» визначає її як фономорфологічне явище словотворення, що складається з подвоєння складу, кореня і цілого слова. Наголошує автор і на спорідненості редуплікації зі словоскладанням. Науковець підкреслює різноманіття редуплікації: вона може виражати граматичне значення, виступати засобом варіювання лексичних значень, виражаючи інтенсивність, здрібнілість, зменшення та ін. [1].

Цієї ж думки дотримуються у трактуванні редуплікації Д. І. Ганич та І. С. Олійник [2]. М. Я. Плющ у роботі «Редуплікація як спосіб словотворення» визначає це явище як спосіб словотворення, що утворює нові слова повторенням слів з однією основою та при додаванні іншої основи з афіксами (суфіксами, префіксами), і подає класифікацію слів, утворених редуплікацією, за морфологічними ознаками [5].

Зразками редуплікації пересипана поезія А. С. Малишка, тому й обрали творчість поета для опису редуплікації як одного із способів творення слів. Далі в роботі приклади подаються за джерелом: див. список літератури, у дужках зазначаємо том і сторінку.

Повторення дієслівних основ виступає засобом вираження граматичних значень: *І роботи час проганяє втому І летять-летять в небі журавлі* (II, с. 125); *І йому все сниться-сниться, Милій, рідний край...* (I, с. 229).

Утворюються віддієслівні редупліковані похідні й поєднанням другої основи з префіксом, що наголошує на завершеності дії: *Поле, бувало квітне-одквітне, Соки буяють в тихому клені* (I, с. 275); *Дивилась-придивилась... Так і розлучилась* (II, с. 51).

Трапляються серед редуплікованих похідних дієслова в наказовій формі:

Ой, вії-повій же, вітре з-за лиману, Мені на серце спокій принеси... (II, с. 183).

Повторюються в поезії і форми дієслів – дієприкметники: *І стоїть мати засмучена-засмучена* (I, с. 131). Подвоюються дієприкметникові основи з другим префіксальним компонентом: *Дощами митий-перемитий Із шовку тканий уночі* (I, с. 175).

Цікавими є творення за допомогою заперечної частки: *Оту дорогу по якій ходив І на якій любив-не любив* (I, с. 269); *Світи-не світи проклятуца нагайко* (I, с. 159).

Наступною щодо продуктивності слід визначити групу слів, утворену на базі прикметника, що виражає ступінь якісної характеристики предмета подвоєнням однакових основ: *Димом віють долини Ти виходиш сумна-сумна* (I, с. 164); *Плеще хвиля ятранська в вечірній заграві, Піднімає бурунчики білі-білі* (II, с. 100).

Особливою формою якісної характеристики є подвоєння прикметникових основ з другим префіксальним компонентом (префіксом пре-): *І зриває листя вітер злий-презлий* (I, с. 175); *Димом віють долини Ти виходиш сумна-пресумна* (I, с. 164).

Другий суфіксальний компонент при редуплікації може передавати авторське ставлення, що часто трапляється у фольклорі: *Мою незабутню одну-єдину* (II, с. 266); *І легше від того зітхнеться І серце заб'ється, Що я не один-одинокий Іду до вечірніх багать* (II, с. 241).

У цій групі редуплікованих похідних трапляються повторення основ із пестливими суфіксами, за допомогою яких автор висвітлює своє ставлення до зображуваного: *І бліденькі-бліденькі здавались ми всі* (I, с. 191); *Його колись хата біленька-біленька* (I, с. 250).

Не менш продуктивною групою є слова, утворені за допомогою редуплікації від прислівників. Повторенням основ передаються семантичні відтінки посиленої кількісної ознаки: *І от прийшов, він низько-низько вклонився сивині* (I, с. 85); *І стали як брат біля брата, Сильно-сильно стискаючись* (I, с. 165); *Повернуся я, мамо, додому Ніжно-ніжно тебе обійму* (I, с. 105).

Наслідком редуплікації є поява похідних із новим змістом у порівнянні з семантикою його складових частин: *Вмиті сонцем ось-ось пиєниці вколосяться. Молодими голівками вклониться жито* (II, с. 300); *Ген-ген в полях полум'яних Бійців зупинять на привал* (I, с. 114).

Зберігають за собою характер часових, просторових та інших відношень утворені прислівникові словосполучення: *Стали три на весняних путях Голос в голос* (I, с. 32); *Тільки ж ми під тобою Та плече у плече* (I, с. 38); *Лиш де-не-де замріяно Стоїть верба* (I, с. 82).

Рідше вживана група прислівників, утворених повторенням другої основи з префіксальним компонентом або префіксально-суфіксальним: *Ой вставала Україна рано-зрана на цареву орду, на лихо пана* (II, с. 185);

Рано-вранці сонце випало... (I, с. 85).

Наступною групою слів, утворених редуплікацією, виступають відіменникові похідні: *Доле-доле, моя доле! Верни ж мої квіти* (I, с. 54); *Крупа крупу доганяє, День за днем минає* (I, с. 98); *І сестра наша, доле, Вела од зорі до зорі* (I, с. 156).

Однією з форм вираження якісних характеристик є приєднання другої основи з префіксом або суфіксом: *І траві, з безсоння, втоми-перевтоми* (I, с. 175); *Десятикласниці – як зорі-зоряниці* (I, с. 37).

У поезіях виявлена група слів, утворена приєднанням другої основи з суфіксом, що надає необмеженості пояснювального слова: *Подивися, а навколо, їх сила-силенна* (I, с. 181); *Проїшов я, мамо, Далю-далечком до цих ворітєць* (I, с. 12). Такі слова дорівнюються за значенням прислівниковому словосполученню найвищого ступеня порівняння.

Серед іменникових похідних, утворених редуплікацією, трапляється й повторення основи із заперечною часткою, що говорить про вагання автора: *Січ його забрала, Січ-не Січ* (I, с. 150); *То хмара-не хмара у небі, То бурі великої знак* (I, с. 147). Фіксуються редупліковані слова, утворені від заперечного займенника: *Все стихло... І нікого-нікого* (I, с. 241).

Існує окрема група редуплікованих похідних, де слова утворюються подвоєнням звуконаслідування: *Кінь з конем тупу-тупу...* (I, с. 151); *Наче в Пушкіна знайоме: колокольчик дінь-дінь-дінь* (I, с. 192); *Люлі-люлі, дитино, засни, мій синочку* (I, с. 156).

Зрідка вживані у збірці поета слова, утворені повторенням вигуків та сполучників: *Гай-гай, літа, літа полум'яні! Смуглясті чола в русій сивіні* (II, с. 155); *Та так-так, прошу вас* (I, с. 158); *То-то було жити* (I, с. 99).

Отже, ми можемо спостерігати в поезії А. Малишка різні структурні типи редуплікації: повну, неповну; за характером редупліканта (базової одиниці редуплікації): афіксальну, кореневу. Повна редуплікація – повтор усього редупліканта: *сумна-сумна, білі-білі, сниться-сниться, летять-летять, засмучена-засмучена, ніжно-ніжно, сильно-сильно*. Це прикметники зі значенням посилення ознаки, дієслова зі значенням неперервності процесу, прислівники з посиленням значення та ін. Неповна – редуплікант повторюється частково, ускладнений афіксами (префіксами, суфіксами): *вій-повій, митий-перемитий, сумна-пресумна* тощо. У поезії А. Малишка редуплікація досить частотна, автор використовує її для різних цілей: посилення смислового змісту поезій, характеристики зображуваного явища, засобу побудови художнього твору.

Література

1. Виноградов В. В. Русский язык: грамматическое учение о слове / В. В. Виноградов. – М., 1972. – 614 с.
2. Ганич Д. І. Словник лінгвістичних термінів / Д. І. Ганич, І. С. Олійник. – К. : Вища школа, 1985. – 360 с.

3. Лингвистический энциклопедический словарь / Гл. ред. В. Н. Ярцева. – М. : Сов. энциклопедия, 1990. – 685 с.
4. Малишко А. С. Вибрані твори : у 2-х т. – Т. 1, 2 / Упоряд. Л. В. Забашта, В. А. Малишко ; передм. Д. В. Павличка. – К. : Дніпро, 1992.
5. Плющ М. Я. Граматика української мови : [підруч. для студ. філол. спец. вищ. навч. закл.] / М. Я. Плющ : у 2-х ч. – К. : Вища школа, 2005. – 286 с.
6. Словник іншомовних слів : 23000 слів та термінологічних словосполучень / Уклад. Л. О. Пустовіт та ін. – К. : Довіра, 2000. – 1018 с.